

Zahrádka, Jiří

**Janáčkův Kvartet z podnětu L. N. Tolstého "Kreutzerovy sonáty" : geneze - edice
- prameny**

Musicologica Brunensia. 2024, vol. 59, iss. 1, pp. 5-29

ISSN 1212-0391 (print); ISSN 2336-436X (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MB2024-1-1>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80090>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 22. 07. 2024

Version: 20240722

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Janáčkův Kvartet z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“. Geneze – edice – prameny

Janáček's Quartet after Tolstoy's "Kreutzer sonata". Origin – Edition – Sources

Jiří Zahrádka / jiri.zahradka@seznam.cz

Department of Musicology, Faculty of Arts, Masaryk University, CZ

Department of the History of Music, Moravian Museum, CZ

Abstract

Leoš Janáček did not return to composing a string quartet until 1923, almost 45 years after his student composition for this instrumentation. The earlier *Piano trio* premiered in 1908 has direct relation with *Quartet after Tolstoy's "Kreutzer sonata"*, but Janáček was not convinced of the *Trio* quality and destroyed it in 1923. However, some moments from the *Trio* could form the basis of the future quartet. Janáček composed the piece at the initiative of České kvarteto between October and November 1923 and then sent the score to the ensemble. Nonetheless, the first performance was not scheduled until 17 October 1924, when České kvarteto performed the piece at the Mozarteum in Prague. Subsequently, the score and parts were printed in Hudební matice of Umělecká beseda. Josef Suk, the second violinist of České kvarteto, made a significant contribution to the printed form of the composition. The material was published in 1925 and the first foreign performance – critically acclaimed – took place the same year at the festival of International Society for Contemporary Music (ISCM) in Venice. This study deals with the complicated genesis of the composition, Suk's changes and the principles of the forthcoming edition. Furthermore, it publishes a complete inventory of sources for the first time and describes them in detailed manner.

Key words

Leoš Janáček, string quartet, piano trio, edition, Leo Tolstoy, České kvarteto, Moravské kvarteto, chamber music, Josef Suk

Studie přináší nezkrácenou verzi textu, který je úvodem k nové kritické edici, připravované v nakladatelství G. Henle Verlag. Důvodem pro jeho samostatnou publikaci je dosud chybějící podrobná studie věnující se vzniku díla a problematice úprav Josefa Suka, provedených pro první tiskové vydání této Janáčkovy kompozice. Proto je součástí textu také kapitola zaměřená na principy editorského přístupu k dané problematice, stejně jako detailní soupis pramenů, který dosud nebyl pořízen. Studie se také podrobně zabývá Janáčkovým *Klavírním triem*, jakýmsi předchůdcem *Kvartetu z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“*, které autor v roce 1923 patrně zničil.

Tvorba Leoše Janáčka (1854–1928) určená pro smyčcový kvartet není rozsáhlá, o to však významnější. Vedle nedochovaného raného kvartetu, který Janáček zkomponoval v roce 1880 během studií na vídeňské konzervatoři, jsou to už pouze dva kvartety z jeho vrcholného tvůrčího období: *Kvartet z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“* (JW VII/8) z roku 1923 a *Kvartet pro dvoje housle, violu a cello („Listy důvěrné“)* (JW VII/13), který vznikl krátce před skladatelovou smrtí v roce 1928.

Námět

Ke kořenům vzniku Janáčkovy *Kvartetu z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“* se musíme vrátit o mnoho let zpět. *Kvartet* patří do početné řady kompozic, které byly inspirovány ruskou literaturou. Janáčkův vztah k ruské kultuře a jazyku se utvářel postupně a skrze slovanství, které bylo silně reflektováno již v augustiniánském opatství na Starém Brně, kde jako fundatista od dětství vyrůstal. Významnější zájem o ruskou kulturu můžeme sledovat od počátku sedmdesátých let. Mladý Leo začal používat podobu jména Lev, k tomu se patrně kolem roku 1873 přidal zájem o ruský jazyk a literaturu. V prvním roce svého sbormistrovského působení v Besedě brněnské v roce 1876 uvedl svůj dnes nedochovaný melodram pro recitaci a orchestr na Lermontovu báseň *Smrt*. K tomu se přidalo přátelství s výrazně slovansky orientovaným Antonínem Dvořákem a jako obdiv ke klavíristovi Antonu Rubinsteinovi a touha u něj studovat. Janáček si velmi vážil i tvorby Čajkovského, později i Musorgského. Své rusofilství demonstroval i volbou jmen svých dětí: Olga a Vladimír. Janáčkův zájem o Rusko ještě posílil odchod jeho bratra Františka do Petrohradu. Vedli spolu korespondenci v ruštině a Janáček ho v Rusku třikrát navštívil. Byl také v úzkém spojení s ženským vzdělávacím spolkem Vesna, který především díky rusofilsky orientovanému řediteli Františku Marešovi postupně rozšiřoval svou ruskou knihovnu a od poloviny devadesátých let pořádal kurzy ruštiny. Tato orientace Vesny, jež byla v nejužším spojení s brněnskou českou elitou, vedla v roce 1898 k založení Ruského kroužku, jehož byl Janáček spoluzakladatelem a v letech 1909 až 1915 dokonce jejím předsedou. Janáček byl v Ruském kroužku spokojený; dohlížel na výuku, zajišťoval hosty pro přednášky, spoluorganizoval v roce 1899 oslavy 100letého výročí narození Alexandra Sergejeviče Puškina. Založená spolková knihovna postupně získávala úctyhodné množství literatury v ruštině. Ač činnost spolku byla velmi rozmanitá, hlavním cílem byla výuka jazyka. Do kroužku docházela i Janáčкова choť Zdenka, dcera Olga, a dokonce i služebná Marie Stejskalová. Zde Janáček poznával ruskou literaturu,

kteřá mu byla mentálně velmi blízká. Jistě ne náhodou vznikla většina děl inspirovaných ruskou literaturou právě v patnáctiletém období fungování spolku. Bylo to *Klavírní trio* napsané z podnětu Tolstého *Kreutzerovy sonáty* (1908), později tento námět nově zpracoval v smyčcovém kvartetu, *Pohádka* pro violoncello a klavír na Žukovského *Pohádku o caru Berendějovi* (1910–13), rapsodie *Taras Bulba* na stejnojmennou Gogolovu novelu (1915, 1918). Vrcholná hudebně dramatická díla jako opera *Káťa Kabanová* (1920) na Ostrovského drama *Bouře* či opera *Z mrtvého domu* (1927–28) podle románu Fjodora Michajloviče Dostojevského *Zápisky z Mrtvého domu* jsou již spíše vedeny přímo dílem samotným nežli projevem rusofilství, které po první světové válce u skladatele částečně odeznělo. Uvažoval též o kompozice oper na Tolstého román *Anna Karenina* (1907) a drama *Živá mrtvola* (1916).

Kdy přesně si Janáček přečetl Tolstého novelu *Kreutzerova sonáta*, nevíme. Vlastnil petrohradské vydání z roku 1900, které je pochopitelně v azbuce.¹ Kniha patří k Tolstého názorově nejradikálnějším dílům, ve kterém je zpochybňován institut manželství, útočí se na sexualitu i výchovu a poukazuje na žalostné postavení žen v tehdejší ruské společnosti. Toto kontroverzní Tolstého dílo vyšlo česky, vzhledem k oblibě ruské literatury v tehdejší české intelektuální společnosti, již v roce 1890, tedy pouhý rok po prvním ruském vydání. Podobně jako v Rusku vzbudila kniha velké emoce, diskuse i nevoli, a to dokonce takovou, že první české vydání bylo zkonfiskováno. Krátce poté kniha vyšla již bez cenzurních zásahů. To vše Janáček jistě musel zaznamenat, ale patrně si knihu přečetl, nebo se k ní po čase vrátil, až v roce 1908. Zaujala jej do té míry, že byla impulsem ke vzniku *Klavírního tria*.

Klavírní trio

Janáčkův exemplář knihy obsahuje tři vrstvy poznámek. Červenou pastelkou a tužkou jsou zapsané ty, které zřejmě předcházely samotné kompozici, a dále poznámky perem, které vznikly během nebo až po vzniku tria. Některé podtržené věty a poznámky, snad z roku 1908, se vztahují k určitým situacím dějovým, většina se ale týká Tolstého úvah o psychologické moci hudby. Např. k pasáži, ve které Pozdnyšev líčí svůj dojem z posluchu Beethovenovy *Kreutzerovy sonáty*, Janáček k Beethovenovu jménu zapsal: „*jak zřídlo – které vyvělo – a na mne jen to odkudsi padá*“. A dále: „*Zásady dram. hudby: vztahy dram. Zjevné!*“ Na konec knihy Janáček připojil komentář: „*Na koho hudba působí jen tak jako vůně, jako světelná zář – u toho rodí se tomu příbuzné čisté životní nálady -: touha, láska ...atd. i současně bují – To je laické pojmání hudby. – dokud nevím a neznám (životní nálada), odkud vzniká skladba.*“ Na přebal knihy poznamenal: „*Máme znát: stanovisko Tolstého a všech dramatických spisovatelů*“.² Na zadní stránku knihy zapsal „*1.) Před Kreutzerovou sonátou (výrok Tolstého). 2. Před triem: a.) zásada Tolstého a dram. skladatelů. B.) motto – obsah.*“

1 Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, Archiv Leoše Janáčka (dále JA MZM), Lev Nikolajevič TOLSTOJ: *Krejerova sonata i posledsloviye*, Petěrburg 1900, sign. JK 41.

2 VRBA, Přemysl. Janáčková ruská knihovna. *Slezský sborník*, 1962, roč. LX, str. 246–247.

Je zřejmé, že Janáčka, jak nám naznačují poznámky v knize, zaujaly především úvahy o psychologickém obsahu hudby. Žel, zda a jak se tyto úvahy promítly do samotné kompozice, nevíme, jelikož se nám *Klavírní trio* nedochovalo. Ale pravděpodobně jen okrajově.

Předpokládáme, že na této skladbě Janáček pracoval někdy v poslední čtvrtině roku 1908 a následně ji nechal opsat včetně hlasů, přičemž klavírní partitura, která jistě sloužila jako part pro klavíristu, byla opsána dvakrát. První zmínku o *Klavírním triu* nalezneme v zápisu schůze Hudebního odboru Klubu přátel umění v Brně z prosince 1908, kde Janáček navrhuje ve spolupráci s Literárním odborem a Ruským kroužkem uspořádat koncert na oslavu Tolstého osmdesátých narozenin, kde mimo jiné „*hudební číslo navrhuje se dílo jež napsal ř. Janáček a jež se připíná k Tolstého Kreutzerově sonátě.*“³ Koncert byl schválen, a tak Janáček začal shánět vhodné interprety. Dva z nich žili a působili v Brně, houslista, koncertní mistr orchestru brněnského Národního divadla Pavel Dědeček a violoncellista a kapelník stejného orchestru Rudolf Pavlata. Patrně se mu však nedařilo nalézt v Brně i vhodného klavíristu, a tak 6. ledna 1909 požádal o pomoc pražského muzikologa a redaktora Jana Branbergera: „*Chtěl jsem Vás prosit o adresu p. Heřmana Jana. Hraje prý dobře klavír. Pozvali bychom ho ku koncertu na oslavu L. N. Tolstého. Hrát by měl něco z ruské literatury – a pak – (ale ať se mu to líbí nebo ne) – moji práci pro housle, cello a klavír na Tolstého „Kreutzerovu sonatu*“⁴ Janáček poté Heřmanovi napsal. Připomeňme, že později se stal významným interpretem Janáčkovy díla, ale tehdy neznámému skladateli ani neodepsal.⁵ Janáček dostal tip ještě na Růženu Fialovou, ale jelikož se obával jejích malých zkušeností, oslovil klavíristku a pedagožku brněnské varhanické školy žijící v Praze, Ludmilu Prokopovou.⁶ Ta ale po prostudování part vrátila. Rukopisnou klavírní partituru přinesla redaktorovi a Janáčkovu příteli Artuši Rektorysovi, který se nabídl, že sežene jiného interpreta.⁷ S tím ale Janáček nesouhlasil a obratem mu zaslal telegram s textem: „*Nedávat z ruky.*“⁸ Janáček si zřejmě nebyl *Triem* příliš jistý a nechtěl, než je uslyší, aby se v Praze prezentovalo: „*Nemá se to hrát! Snad je to jen náčrtkem, snad, až to za nějakou dobu znovu přehlédnu, vyrostou myšlenky jinak. Tedy nikomu to nedávejte. Až přijedu do Prahy, tak si to odvezu.*“⁹ Janáček nakonec s povděkem přijal mladou klavíristkou Růženu Fialovou: „*Chtěla byste si v Brně zase zahrát? Kreutzerovu sonátu Beethovenovu pro housle a klavír a moje trio „snadně”*“¹⁰ A ta souhlasila.¹¹ Ač *Klavírní trio* patrně nebylo tak snadné, jak Janáček klavíristce sliboval, novinku nastudovala. Koncert byl naplánován na 2. dubna 1909:

3 JA MZM, Zápisy schůzí Hudebního odboru Klubu přátel umění, sign. D 251 LJ.

4 JA MZM, Dopis Leoše Janáčka Janu Branbergerovi z 6. 1. 1909, sign. B 1437.

5 JA MZM, Dopis Leoše Janáčka Artuši Rektorysovi z ledna 1909, sign. A 5185.

6 JA MZM, Dopis Leoše Janáčka Artuši Rektorysovi z 22. 1. 1909, sign. B 1490.

7 JA MZM, Dopis Artuše Rektoryse Leoši Janáčkově z 5. 2. 1909, sign. D 235.

8 JA MZM, Dopis Leoše Janáčka Artuši Rektorysovi z 6. 2. 1909, sign. B 1473.

9 JA MZM, Dopis Leoše Janáčka Artuši Rektorysovi, z 6. 3. 1909, sign. B 1311.

10 JA MZM, Dopis Leoše Janáčka Růžence Fialové z 9. 2. 1909, sign. A 6455.

11 JA MZM, Dopis Růženy Fialové Leoši Janáčkově z 19. 2. 1909, sign. A 1712.

„Tolstého večer v Brně.

Klub přátel umění pořádá v pátek 2. dubna o půl 8. hod. společenský večer v salonech varhanické školy na Giskrově ulici (tzv. řecké vile). Na programu jest Beethovenova »Kreutzerova sonata« pro housle a klavír, přednáška spisovatele dra. Mil. Hýska o umění L. N. Tolstého a rukopisná novinka Lva Janáčka. Trio, komponované na základě Tolstého »Kreutzerovy sonáty«.¹²

Na koncert, v jehož úvodu Janáček pohovořil o své novince a její souvislosti s literární předlohou,¹³ vyšla pouze jedna kritika, která zdůrazňovala Janáčkovu novátorství a naprosto odlišný hudební jazyk:

„Leoš Janáček vyhranil si vlastní cestu, kterou neopouští v žádném díle psaném v kterémkoliv genu skladebném. Tak jak ho známe z jeho jaderného, spíše úsečného než rozoláčného projadřování, všeho bezpotřebného, všedního a obnošeného nenávidícího, v každém směru otevřeného, neúprosně přímého, v hudbě bezohledného, subjektivního v nazírání na umění hudební vůbec, tož tyto jeho individuální značky najdeme i v jeho pracích ať literárních tak skladebných. Svatou jest mu originalita. [...] Nechce dlouhou, nepřetržitou, rytmicky mdlou linii melodickou, ale zachycuje motivy kratší, jaderné, obsažné, které by nahradily dlouhé, povídavé fráze, tyto pozměňuje pak všemi možnými hudebními kombinacemi, zkracuje je v náladách se stupňujících, rytmicky zesiluje. Janáček chce mít napínavý obraz několika tahy nastíněný, silně vyrysováný. Tato stručnost působí vzrušivě, dává více tušiti, než se zdá, že jen je napověděno. Proto jest na interpretech, aby sytý výraz plnou silou projadřili, má-li vzplanouti a chytнути. Třetí věta líbila se všeobecně nejvíce, poněvadž program: žárlivec vrátí se z cest, vplíží se bos k zamilovaným a ženu vraždí, nejplastičtěji děj zvedl. Program, který vzal si Janáček úkolem luštiti, je pro tři nástroje, klavír, housle, cello, obtížný, není způsobem obvyklým (vzpomínáme tu Smetanova kvarteta), než jistě vzácným dokladem tohoto druhu skladby komorní. Mluvcími stejně důležitými jsou všechny nástroje; přidělil jim skladatel mnoho obtíží. Klavír náladu hustí, mísí se v rozmluvu houslí a cello jako sprostředkovatel, který pojí a váže myšlenky. Motivы nejen dekorativně znázorňují situaci, ale dávají i její vnitřní obsah. Jak jízlivě zní jejich obsah v hádce, jak touživě v prvé větě a mrazivě v posledních dvou větách. Zpracování jejich je zcela osobité s rozhodným sklonem k hudbě moravské.“¹⁴

Janáček byl konečně se svým *Klavírním triem* spokojen, jak je zřejmé z dopisu Artuši Rektorysovi: „Trio, jehož náčrtek vlastní máte snad u sebe ještě, jsem dopracoval a vyčistil. Dáváno bylo 3. dubna a zanechalo hluboký dojem.“¹⁵ Poté se Janáčkovu *Klavírní trio* hrálo již jen jedinkrát. Pro provedení v Boskovicích 14. srpna 1910 si vyžádal obsah jednotlivých částí cellista Antonín Váňa¹⁶. Jde patrně o ten, který byl v Blansku přednesen a který následně v krátkosti vyšel jako součást recenze: „Skutečným středem – zlatým hřebem celého večera byla Janáčkovu rukopisná novinka *Trio pro klavír, housle a cello*, vzniklé z podnětu známého díla L. N. Tolstého *Kreutzerovy sonáty*. Akademikové předem se postarali slovným rozbořením díla a životopisným nástínem o obeznámení obecnostva s tvorbou Janáčkovou. Janáčkovu trio,

12 Anonymus. Tolstého večer v Brně. *Lidové noviny*, roč. XXVII, č. 91, 1. 4. 1909, s. 5.

13 JA MZM, Václav KAPRÁL. Janáčkův první kvartet. Programový list z koncertu Komorního díla Leoše Janáčka v Brně ze 4. 9. 1939, senza sign.

14 Šifra -v. Hudební večer Klubu přátel umění na oslavu L. N. Tolstého. *Lidové noviny*, roč. XXVII, č. 98, 8. 4. 1909, s. 4.

15 JA MZM, Dopis Leoše Janáčka Artuši Rektorysovi z 9. 4. 1909, sign. B 1496.

16 JA MZM, Dopis Antonína Váni Leoši Janáčkovu z 27. 7. 1910, sign. A 3428.

jež pp. B. Kyselka, H. Jedlička a A. Váňa sehráli s nevyrovnatelným nadšením, působilo silným dojmem. Účinnost díla spočívá v silné náladovosti a v hluboké psychologické propracovanosti, jež jest vlastní Janáčkově tvorbě. Jak mistrným způsobem vystihuje psychologicky složitý děj v stěžejných bodech Kreutzerovy sonáty! Hned v první větě v celkové náladě jedoucího vlaku ilustruje posluchači výstižně rozhovor čtyřčlenné společnosti o »možnosti lásky v manželství«, mezi níž jest jeden »divý« (Pozdnyšev). A jak obratně dovede užít starých kontrapunktických forem kanónu a převratného kontrapunktu k označení neshod manželských v druhé větě a naproti tomu v třetí větě vzepjatého unisona smyčkových nástrojů k vyjádření tristanovského splynutí milujících se duší. Ve čtvrté větě objevuje se nám Janáček jako mistr ve spojování kontrastujících nálad.“¹⁷

To je nejucelenější vhled do dnes již neexistujícího díla. Charakter skladby se shoduje se vzpomínkou prvního interpreta Pavla Dědečka z roku 1947: „Pamatuji se dobře na počátek první věty se sextolami v prvních houslích i violoncellu a pokud mám ještě v paměti, byl psán v taktu 2/1 /dvoucelovém/. Tázali jsme se tehdy s Pavlatou Janáčka na to, co tímto počátečním rytmem líčí a řekl nám, že je to dunění vlaku v pohybu, jaké při jízdě pociťujeme. Začátek skladby odpovídal líčení Tolstého. Jinak bylo v první větě, pokud se matně pamatuji, dosti tématické úsečnosti. Druhá věta v as moll byla zpěvná a zdá se mě, že v lichém taktovém rozdělení. Byla to věta velmi krásná, zpěvná a pamatuji se, že od prvního taktu houslového partu v první poloze sul G vyrůstala melodie až k vysokým polohám struny E. Janáček s námi trio studoval a projevoval svá přání interpretační. Pokud jde o závěr tria, tu mně již paměť selhává a na finální takty se již nepamatuji.“¹⁸ Mimochodem žárlivost je jedním z témat, které jsou přítomny v opeře *Její pastorkyňa*. Tu původně předjímal *Úvod k Její pastorkyňi*, který následně nebyl s operou uváděn a žil vlastním, koncertním životem. Toto, jakési hudební motto opery právě v roce 1910 Janáček doplnil o podtitul *Žárlivost*.

Z dalších plánovaných provedení *Klavírního tria* (Praha 1910, Kroměříž 1912, Příbram 1914, Praha 1917) sešlo. Z korespondence je patrné, že Janáček nebyl ochoten provozovací materiál skladby půjčovat. Nebyl s ní snad spokojen? Odpovědí na tuto otázku je až poslední pokus o uvedení tohoto díla. V březnu 1923, v době, kdy už byl Janáček uznávanou osobností české hudby, mu zaslal prosbu o zapůjčení notového materiálu primárius Českého tria Bohuslav Šich.¹⁹ Chtěl uvést *Klavírní trio* spolu s trii Vítězslava Nováka a Josefa Bohuslava Foerstera na koncertě v pražském Mozarteu 8. dubna 1923. A Janáčková odpověď z 8. března je jednoznačná: „Děkuji za pozornost; ale tu práci si necením nijak. Spíše do pece než na podium.“²⁰ A tak se zřejmě i stalo, a opis *Klavírního tria* putoval do kamen, podobně jako autograf v roce 1910, kdy se Janáčkoví stěhovali a skladatel dělal nemilosrdnou čistku ve svých rukopisech. V soupisu díla, které sepsal Max Brod jako součást Janáčkovy monografie v roce 1924 a se kterým skladatel vypomáhal svými informacemi, je u *Klavírního tria* uvedeno: „*Rukopis: Janáček; Z několika myšlenek odtud povstalo trio.*“²¹

17 Anonymus. Z kraje. *Lidové noviny*, roč. XXVIII, č. 230, 23. 8. 1910, s. 6.

18 JA MZM, Dopis Pavla Dědečka Janu Rackovi z 26. 12. 1947, sign. B 1715.

19 JA MZM, Dopis Bohuslava Šicha Leoši Janáčkově z 3. 3. 1923, sign. A 448.

20 JA MZM, Kopie dopisu Leoše Janáčka Bohuslavu Šichovi z 8. 3. 1923, senza sign.

21 BROD, Max. *Leoš Janáček. Život a dílo*. Praha: Hudební matice umělecké besedy, 1924, s. 75.

Vznik kvartetu

Několik měsíců poté, co se tak nelichotivě vyjádřil o svém *Klavírním triu*, odjel Janáček ve dnech 12. až 13. října 1923 do Prahy. První den zkoušel s klavíristou Janem Heřmanem a poté zamířil na pedagogickou konferenci pražské konzervatoře, na které vyučoval jako profesor mistrovské školy (s působností v Brně). Na konzervatoři působili také dva členové Českého kvarteta, sekundista Josef Suk, skladatel a rektor konzervatoře, a primárius Karel Hoffmann, profesor mistrovské školy. A pravděpodobně právě některý z těchto členů Českého kvarteta tehdy požádal Janáčka o kompozici smyčcového kvartetu. Skladatel byl potěšen nejen touto žádostí, ale také informací o výši své platové třídy při odchodu do důchodu, o kterém v Praze také jednal. Manželce Zdeňce o tom do Brna napsal: „*Služné 45.000, Třída IV a. Výslužné i penze dle ní. Tak to mají vysokoškolská profesora. Dobře jsem pochodil. Čes. kvarteto mne požádalo, abych pro ně něco složil.*“²² Přání Českého kvarteta, aby pro ně Janáček složil novou skladbu, jistě udělalo skladateli radost a chápal to svým způsobem jako čest, neboť toto těleso patřilo mezi nejvýznamnější evropské komorní soubory. Janáček si navíc velmi vážil Josefa Suka, který jej vždy podporoval a byl to právě on, kdo upozornil Maxe Broda na *Její pastorkyni* a pomohl tak operu i jejího autora mezinárodně proslavit. Karel Hoffmann byl zase vynikajícím interpretem Janáčkovy *Sonáty pro housle a klavír*, jejíž premiéru uvedl v roce 1922 v Praze. Výzva ke kompozici navíc přišla v pravý čas, kdy Janáček v podstatě dokončil práci na opeře *Příhody lišky Bystroušky* a teprve se měl zcela ponořit do komponování opery *Věc Makropulos*.

Do práce na smyčcovém kvartetu se patrně pustil krátce po návratu do Brna. První rukopisnou verzi dokončil 30. října a skladbu v autografu finalizoval 7. listopadu 1923. Janáček tak celý kvartet zkomponoval za tři týdny. Rychlost této práce později často vedla k úvahám, že šlo o přímé přepracování *Klavírního tria*, což ale vzhledem k tomu, jak nelichotivě tuto svou ranější skladbu komentoval, není pravděpodobné. Několik motivů zřejmě mohl převzít a nově zpracovat, ale celek byl uchopen nově a k případnému převzetí některých momentů by jej jistě vedla hlubší motivace než prostá časová tíseň (připomeňme, že za stejnou dobu byl schopen zkomponovat *Sinfoniettu* či *Glagolskou mši*). Které momenty z Podnyševových úvah či jeho vyprávění o šťastném vztahu, krizi manželství nebo vraždě manželky měl skladatel na mysli, není zřejmé. Z hudby je patrná jistá narativita, respektive dějový podtext, ale na rozdíl od *Klavírního tria* je zcela v mlhách a Janáček se k němu nikdy nevyjádřil. Nevíme ani, zda se při komponování kvartetu vrátil k četbě knihy, nebo na ni jen zavzpomínal. V každém případě první interpret *Klavírního tria* Pavel Dědeček v pozdější vzpomínce z roku 1947 (viz poznámka 18) souvislost hudebního obsahu tria a kvartetu, který jistě také velmi dobře znal, vůbec nezmínil. Na druhé straně je zde recenze kvartetu z roku 1924, jejímž autorem je Janáčkův žák Václav Kaprál, který byl předtím také přítomen při prvním provedení tria: „*Kvartet doslova překvapil novotou výrazu a citovostí, jež přímo plameny slehá a stravuje duši posluchačovu. Myšlenky tohoto kvarteta jsou z části převzaty z klavírního tria, jež bylo tu provedeno asi před 15 lety. Již tehdy*

22 JA MZM, Pohlednice Leoše Janáčka Zdeňce Janáčkové z 13. 10. 1923, sign. A 3837.

*vinula z díla strhující síla projevu, která tímto novým zpracováním je ještě zmnohonásobněna.*²³ V tomto ohledu tedy zůstává více otázek než odpovědí.

Po dokončení autografní verze předal partituru k opisu svému osvědčenému kopistovi Václavu Sedláčkovi,²⁴ který pořídil také party.²⁵ Jakmile je měl Janáček k dispozici, nechal nové dílo přehrát z listu Moravské, resp. tehdy ještě Kudláčkovu kvartetu. Právě se rodící mladé kvarteto, které tvořili výborní brněňští hráči v čele s Františkem Kudláčkem, pedagogem brněnské konzervatoře a koncertním mistrem orchestru Národního divadla v Brně, se zanedlouho stalo respektovaným tělesem a významným interpretem soudobé hudby. K přehrávce patrně došlo někdy počátkem roku 1924, ale skončila neslavně, jelikož ani tak vynikající hráči nebyli schopni náročné party bez přípravy dobře zahrát.²⁶ Přesto Janáček některé základní informace získal a tužkou zaznamenané změny a doplňky, provedené členy kvarteta, následně přehlédl, některé přepsal perem a doplnil o další. Podle partů provedl také revizi své partitury. Poté nechal zrevidované party opsat dalším svým kopistou Jaroslavem Kulhánkem.²⁷ Party pak skladatel zaslal 7. ledna 1924 Českému kvartetu: „*Vážení pánové! Současně jde k Vám má práce, Kvartet z podnětu Tolstého Kreutzerovy sonáty. Těšilo by mne, když se Vám to zamlouvalo. Věnuji to Vám – ale tím není řečeno, že si na Vás provedení díla vymáhám! Pozdravuje Vás a poroučí se Vám v úctě oddaný Leoš Janáček.*“²⁸ Josef Suk mu obratem poděkoval: „*Děkuji za laskavé přání a stejně vroucně jménem Českého kvarteta děkuji za věnování kvarteta. Jsme na to velmi pyšní a s nedočkavostí těšíme se již na zkoušky.*“²⁹ Také Janáček byl nedočkavý a již 6. února 1924 psal Maxu Brodovi: „*Čekám od Čes. kvarteta pozvání na zkoušku; rád bych byl v Praze tak za 14 dní.*“³⁰ Ale uběhlo ještě několik měsíců, než se Janáček zkoušky dočkal. Začal totiž „rok české hudby“ a České kvarteto mělo do poloviny dubna jeden koncert za druhým, včetně zahraničních vystoupení. I Janáček měl jiné starosti, velmi soustředěně pracoval na opěře *Věc Makropulos*.

První nastudování – České kvarteto

Ale zpráva o Janáčkově novince se mezitím rychle šířila a hned 11. ledna 1924 se dostala na pořad mimořádné schůze vydavatelské komise Hudební matice Umělecké besedy v Praze, kde dostal redaktor Otakar Nebuška za úkol zjistit o novém kvartetu co nejvíce informací.³¹ Vydal se do Brna 11. ledna u příležitosti uvedení rapsodie *Taras Bulba*, o kte-

23 KAPRÁL, Václav. Koncerty a divadla v Brně. *Venkov*, roč. XIX, č. 302, 28. 12. 2024, s. 3.

24 Pramen C1_s.

25 Pramen C1_p.

26 VRATISLAVSKÝ, Jan. *Moravské kvarteto*. Praha: Knihnice hudebních rozhledů, 1961, s. 49.

27 Pramen C2_p.

28 RACEK, Jan – REKTORYS, Artuš (eds.). *Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*. Janáčkův archiv V. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953, s. 140.

29 JA MZM, Dopis Josefa Suka Leoši Janáčkovu z 9. 1. 1924, sign. A 1094.

30 RACEK – REKTORYS 1953, op. cit., s. 170.

31 Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále LA PNP), Zápis vydavatelské komise Hudební matice Umělecké besedy z 11. 1. 1924, fond Umělecká beseda, karton B 31.

rou mělo nakladatelství zájem, a zároveň se mu podařilo získat od skladatele potřebné zprávy. Ty přednesl na schůzi vydavatelské komise 15. února 1924: „*Nový kvartet Janáčkův psaný po dojemem Tolstého ‚Kreutzerovy sonaty‘ je dosud volný a je možno se o něj ucházet. Vyzádá se od Českého kvarteta k nahlédnutí.*“³² Janáček chtěl nejvýznamnějšímu českému nakladatelství vyjít vstříc a svěčoval mu vydávání své komorní hudby a sborů. Opery naopak směřoval k vídeňskému nakladatelství Universal Edition. Několik příštích měsíců pak není o kvartetu z žádné strany slyšet. V první prázdninový den, 1. července 1924, připomněla Janáčkově Zdenka Fousková, která organizovala ve svém pražském bytě koncerty významných umělců, že jí slíbil, že zkouška jeho novinky s Českým kvartetem se bude konat u ní.³³ Janáček by nebyl proti, ale České kvarteto stále se zkoušením otálelo: „*Kdyby už to jen bylo, kdyby to za něco stálo. Zkouška není ještě všechno.*“³⁴ Počátkem srpna ale začala pražská konzervatoř plánovat koncert k Janáčkovým sedmdesátinám a jeho odchodu do penze, a skladatel na program navrhl kromě právě dokončeného dechového sextetu *Mládí* i svůj nový smyčcový kvartet.³⁵ Také nakladatelství Hudební matice se ozvalo se zprávou, že si od Českého kvarteta zapůjčí party coby tiskovou předlohu.³⁶ Janáček však nechtěl dát z ruky partituru, dokud skladbu neuslyší provedenou.³⁷ Patrně krátce poté se v Brně zúčastnil dalších zkoušek Moravského kvarteta (viz níže) a konečně slyšel celý kvartet. Partituru tedy mohl s čistým svědomím odevzdat nakladatelství, ale ještě před tím požádal Jaroslava Kulhánka o její opis, který byl dokončen 26. září 1924.³⁸ Kulhánkův opis si ponechal a dřívější Sedláčkův opis partitury putoval do Hudební matice. Tajemník nakladatelství Václav Mikota 9. října odcestoval do Brna, aby s Janáčkem projednal generální, resp. exkluzivní smlouvu, která by Hudební matici zajistila přednostní právo na vydávání Janáčkových děl (vyjma operních).³⁹ Po složitém vyjednávání měla schůzka pro Mikotu alespoň jeden přínos; Janáček povolil a odevzdal Hudební matici partituru kvartetu. Na schůzku Mikota vzpomíná: „*Rozhovor, vedený za přítomnosti mistrovny choti, byl velmi živ a jednání se protáhlo skoro na tři hodiny. Nikdy dříve ani potom jsem se nedostal tak náhle do přívalu poznámek, otázek a odpovědí jako při této první návštěvě u Janáčka. Společenský a obchodní tón, který jsem nasadil, byl brzy opuštěn, a také počáteční ostych zmizel, když jsem zakrátko poznal, že Janáček si především žádá, aby se mluvilo co nejstručněji, a bez dlouhého rozmýšlení: ano či ne. [...] Ale přece jsem v křížovém ohni této rozmluvy obstál, jistě zprvu za vydatné pomoci mistrovny choti; ta shledávala rukopisy, o nichž jsme mluvili a jež jsem měl dostati s sebou.*“⁴⁰

32 LA PNP, Zápis vydavatelské komise Hudební matice Umělecké besedy z 15. 2. 1924, fond Umělecká beseda, karton B 31.

33 JA MZM, Dopis Zdenky Fouskové Leoši Janáčkově z 1. 7. 1924, sign. A 1121.

34 JA MZM, Kopie pohlednice Leoše Janáčka Zdence Fouskové z 29. 7. 1924, sign. A 6745.

35 JA MZM, Kopie dopisu Leoše Janáčka Janu Branbergerovi z 5. 8. 1924, sign. A 6799.

36 JA MZM, Dopis Václava Mikoty Leoši Janáčkově z 19. 8. 1924, sign. D 1198.

37 JA MZM, Kopie dopisu Leoše Janáčka Hudební matici Umělecké besedy, 1. 9. 1924, sign. D 1619.

38 Pramen CI_f.

39 JA MZM, Dopis Václava Mikoty Leoši Janáčkově z 8. 10. 1924, sign. D 196.

40 MIKOTA, Václav. Leoš Janáček a Hudební matice. In *Sedmdesát let umělecké besedy 1863–1933*. František Skácelík (ed.). Praha: Hudební matice, 1933, s. 192.

Obr. 1 České kvarteto – zleva Karel Hoffmann, Josef Suk, Jiří Herold, Ladislav Zelenka, čb. fotografie (ca 20. léta 20. stol.). Zdroj: Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, sign. G 6 208.

Mezitím bylo určeno datum premiérového provedení kvartetu. Měl zaznít 17. října 1924 v pražském Mozarteu, na koncertě Spolku pro komorní hudbu věnovaném Janáčkovým sedmdesátým narozeninám.⁴¹ Samotný oslavenec se ale kvůli nabitému programu (16. října premiéra nového brněnské nastudování *Káti Kabanové*, 19. října brněnský koncert k jeho sedmdesátinám a k tomu příprava premiéry *Příhody lišky Bystroušky*) musel z koncertu omluvit.⁴² Chtěl se ale zúčastnit aspoň zkoušky s Českým kvartetem. Již dříve se dohodl s Karlem Hoffmannem, že si zkoušku poslechne, až bude secvičen celý kvartet. Zkouška byla původně naplánována na středu 15. října, ale Hoffman ji přesunul na pátek 17. října, dopoledne před koncertem,⁴³ ten den však Janáček nemohl. Do Prahy se vydal 14. října, kdy přivezl do pražského Národního divadla k nahlédnutí partituru opery *Příhody lišky Bystroušky*. Další den se pak věnoval zkouškám. Dopoledne 15. října navštívil zkoušku svého dechového sextetu *Mládí* na pražské konzervatoři, odpoledne pak vyslechl přehrávku Českého kvarteta. Josef Suk na ni vzpomíná: „Přišel do naší zkoušky, když už jsme kvartet uměli. Byl velmi zvědav, co z toho uděláme. Jeho vzrušení stoupalo od věty k větě, pak nás začal objímati a posléze řekl: „Ten konec budeme hrát ještě jednou tak rychle – musíme

41 JA MZM, Dopis Emila Axmana Leoši Janáčkovi z 10. 10. 1924, sign. B 559.

42 JA MZM, Kopie dopisu Leoše Janáčka Emilu Axmanovi z 12. 10. 1924, sign. A 6711.

43 JA MZM, Dopis manželů Fouskových Leoši Janáčkovi z 8. 10. 1924, sign. B 1053. JA MZM, Dopis Karla Hoffmanna Leoši Janáčkovi z 13. 10. 1924, sign. D 514.

hájit ujařmené ženství.“⁴⁴ Janáček byl z nastudování těchto vynikajících interpretů nadšený, a ještě týž den napsal své ženě Zdeňce: „*Ohromný dojem z mého kvarteta! To budou překvapení!*“⁴⁵ Pochlubil se také své múze Kamile Stösslové: „*Něco tak velkolepého, jak České Kvarteto hrálo mé dílo jsem dosud neslyšel. [...] Jsem sám rozrušen a je to již rok co jsem to složil. Měl jsem na mysli ubohou ženu, trápenou, bitou, ubitou, jak o ní ruský skladatel spisovatel Tolstoj psal v díle Kreutzerova sonáta. Hraje to v pátek a zase v pondělí – a budou to hrát snad po celém světě.*“⁴⁶ Z premiéry 17. října se tedy skladatel omluvil, ale na repríze koncertu 20. října již přítomen byl. Janáčková novinka nebyla v tisku reflektována v míře, jakou bychom čekali, ale nutno připomenout, že probíhal „rok české hudby“ s neuvěřitelným množstvím koncertů, a to také s Janáčkovou hudbou. Premiéra Janáčkovy smyčcového kvartetu v tom prostě poněkud zapadla. Nečetné kritiky však byly velmi pozitivní. V *Lidových novinách* uveřejnil recenzi hudební skladatel a kritik Boleslav Vomáčka: „*Janáčkův kvartet je překvapením prvního řádu a v rámci světové hudby značí dílo nejnovějšího ražení. Pouhý poslech bez podrobnějšího rozboru přesvědčuje, že Janáček napsal tu dílo, které s běžným pojetím kvarteta nemá mnoho společného. Jsou zde sice čtyři věty, avšak každá má svoji volnou formu, kterou lze nazvatí fantasií a jež vyznačuje se střídáním ostrých kontrastů thematických, rytmických i dynamických. Vládne tu stále shromažďování napětí a vždy nové a rostoucí jeho vybíjení. Jako by v díle byla zakleta bytost, která zpívá o osudu svého života, jako by instrumenty jako živé osoby meditovaly, mezi sebou se přely a společně se dojímalý touto zpovědí. Něco jako z ruských dram, kde každý hude svou v podivuhodné polyfonii dějů. Opět dílo soucitu a neobyčejně hluboké a jímavé citovosti.*“⁴⁷ Pravdou je, že Vomáčka byl členem vydavatelské komise Hudební matice a měl zájem o úspěch Janáčkovy novinky, ale jeho nadšení působí věrohodně. Velmi pochvalnou kritiku uveřejnil také muzikolog Otakar Šourek ve *Venkově*: „*Po čtvrté setkali jsme se s čtveřicí těchto umělců na následujícím večeru Spolku pro moderní hudbu (17. t. m.), jenž byl poctou Leoši Janáčkovu k 70. jeho narozeninám. České kvarteto hrálo zde poprvé vůbec mistrův nový a dosud jediný kvartet smyčcový, komponovaný loňského roku ‚z podnětu Tolstého Kreutzerovy sonáty‘. Třeba předem říci, že je jedním z nejsilnějších děl Janáčkových a snad vrcholem jeho tvorby instrumentální. Že je ryze janáčkovským a svým, rozumí se samo sebou, jeho neobyčejnou předností však je, že janáčkovský styl spájí dokonale s pravým stylem kvartetním. Ve čtyřech zhuštěných větách rozvíjí se s obvyklým u Janáčka střídání klidné zpěvnosti s vášnivou výbušností, vesměs však v myšlenkách melodicky žhavě rozkvetlých, v přehledné stavbě a krásném, sytém, originálním zvuku, s jednotným stupňováním až po mocně vzvednutý a vyzpívávaný závěr. Ať již pak obsahově je tento kvartet v jakékoliv souvislosti s Tolstého novellou, jedno je při něm zjevno: že mluví z něho síla typicky janáčkovského soucitu, vzrušený hlas velkého lidského srdce a velké lidské duše. Dílo, reprodukčně nesmírně obtížné, bylo Českým kvartetem znamenitě hráno, s celým tím silným, vášnivým oduševněním, po němž volá, a doznalo u obecnstva bouřlivě úspěšného přijetí.*“⁴⁸ České kvarteto zahrálo *Kvartet z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy*

44 KVĚT, Jan Miroslav. *Živá slova Josefa Suka*. Praha: Topičova edice, 1946, s. 53–54.

45 JA MZM, Pohlednice Leoše Janáčka Zdence Janáčkové z 15. 10. 1924, sign. A 3693.

46 JA MZM, Dopis Leoš Janáčka Kamile Stösslové z 14. 10. 1924, sign. E 252.

47 VOMÁČKA, Boleslav. Z pražských koncertů. Janáčková oslava ve Spolku pro moderní hudbu. *Lidové noviny*, roč. XXXII, č. 527. 19. 10. 1924, s. 7.

48 ŠOUREK, Otakar. Hudba v týdnu. *Venkov*, roč. XIX, č. 247, 19. 10. 1924, s. 3.

sonáty“ v Praze ještě u příležitosti slavnostního koncertu pořádané státní konzervatoří k Janáčkovým sedmdesátinám 28. listopadu 1924. Skladatelovu novinku také zařadilo na koncert ve vídeňském Koncertním domě 8. prosince. Kritiky byly opět pozitivní, dokonce i od jindy Janáčkově nenakloněného Julia Korngolda, který pouze upozornil, že se měl Janáček raději inspirovat přímo Beethovenovou *Kreutzerovou sonátou* než Tolstého novelou (Janáček přitom ve třetí větě odkazuje na vedlejší téma první věty Beethovenovy sonáty) a chyběla mu také práce se sonátovou formou, ale celkově si s Janáčkem opět spíše moc nevěděl rady.⁴⁹ Daleko větší pochopení Janáčkovy kompozice prokázal muzikolog Erwin Feiber: „Podobně jako Ibsen v mládí charakterizoval svou touhu pracovat výrokem ‚ráz za rázem buš a bij, dokud živa ruka‘ a ve stáří vložil do úst svého sochaře Rubeka slova: ‚Musím pracovat bez ustání, tvořit dílo za dílem, až do svého posledního dne‘, tak i více než sedmdesátiletý Leoš Janáček již dlouho nezná odpočinku, a jako u Ibsena, tak i u něj umělecká tvorba znamená ‚být účasten soudu nad sebou samým‘. Nestor československých skladatelů tak i ve svém novém smyčcovém kvartetu, k němuž byl inspirován Tolstého ‚Kreutzerovou sonátou‘, osvěcuje hloubky lidských pudů a na prahu patriarchálního věku činí podobně dojemné vyznání jako jeho předchůdce Smetana ve smyčcovém kvartetu ‚Z mého života‘. Stejně jako Beethoven rozrývá motivy – dílo, jež bylo zahráno čtyřmi mistry Českého kvarteta naprosto dokonale, je ovšem bohaté také na impresionistické barvy a mahlerovské zvuky přírody – a s neúprosnou touhou po pravdě, připomínající Musorgského, klade osudu stále znovu stejnou otázku. Tak kupříkladu v polkovém motivu, který se objevuje ve violoncellu hned na začátku první věty a v různých proměnách se stále osudově navrácí. – A bez školské moudrosti sonátové formy a přísné kvartetní věty, jež se Janáčkově životní a stařecké moudrosti zdají nepatrné, dosahuje nejvyšší síly výrazu a stupňování do osamělých výšin s podivuhodným hudebním rozhledem.“⁵⁰

Janáčkově město Brno se dočkalo provedení jeho komorní novinky až 13. prosince 1924 v Besedním domě, na komorním koncertě pořádném Besedou brněnskou, a to opět v interpretaci Českého kvarteta.

Druhé nastudování – Moravské kvarteto

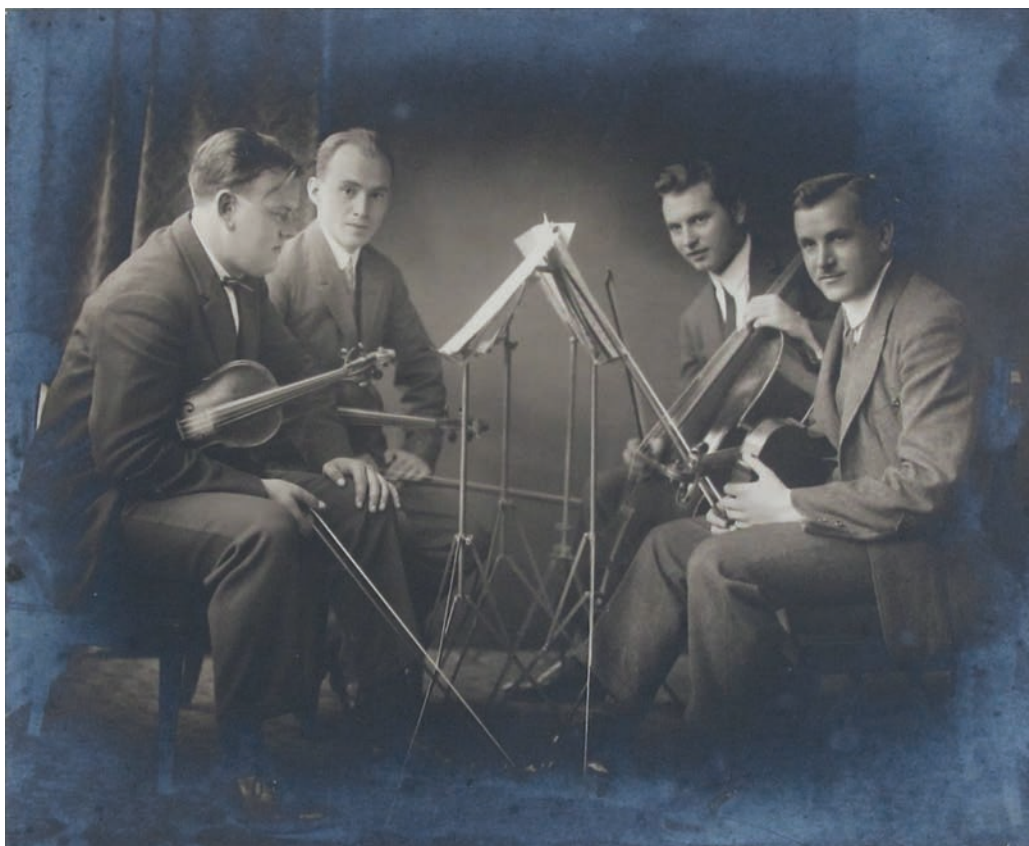
Po Janáčkově interpretačně náročné novince sáhlo také mladé brněnské Moravské kvarteto. Mělo tu výhodu, že disponovalo původním opisem partů, nemuselo tak čekat na tištěné vydání a také bylo se skladatelem v častém osobním kontaktu. Po neslavné přehrávce na počátku roku se členové kvarteta na zkoušky s Janáčkem dobře připravilo: „Na podzim roku 1924 ve společných zkouškách s Janáčkem byla podrobně propracována v intencích autorových výrazová a dynamická složka a stanovena tempa podle Janáčkovy představy“.⁵¹ Patrně šlo spíše o interpretační nuance, jelikož mnoho nových záznamů v partech nepřišlo, Moravské kvarteto však hrálo kvartet bez úprav Josefa Suka. Světovou premiéru v Praze i první brněnské uvedení *Kvartetu z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“* připadlo

49 KORNGOLD, Julius. Feuilleton. Musik. *Neue Freie Presse*, roč. 1924, č. 21641, 12. 12. 1924, s. 2.

50 FEIBER, Erwin. Musik. Ein neues Streichquartett von Leoš Janacek – Klavierkonzerte – Puccini-Feier der Staatsoper. *Wiener Morgenzeitung*, roč. VI, č. 2093, 17. 12. 1924, s. 3.

51 VRATISLAVSKÝ 1961, op. cit., s. 50.

slavnému Českému kvartetu, a tak Moravské kvarteto zahrálo kvartet ve Slavkově u Brna (9. listopadu), poté v Třebíči (3. února 1925), Kroměříži (9. února 1925), kde byl Janáček přítomen a provedením „přímo nadšen“⁵² a konečně 12. března 1925 také v Brně. Interpretace mladého dynamického souboru, zaměřeného na novinkovou tvorbu, Janáčkově mohla velmi vyhovovat. Moravskému kvartetu nakonec svěřil v roce 1928 první nastudování *Kvartetu pro dvoje housle, violu a cello* („*Listy důvěrné*“). V dubnu 1928 napsal Janáček na Kudláčkovu žádost posudek interpretace Moravského kvarteta, ve kterém píše: „[...] že mé dílo, smyčcový kvartet z podnětu Tolstého Kreutzerovy sonáty, hraje mi z duše, jak jsem si to přál, tak jak jsem sám každý tón vycítil; tak jak žhavě mi nota za notou do pera padala, tak v jejich podání každý tón ve stejném žaru se rozezvučuje.“⁵³

Obr. 2 Kudláčkovo (Moravské) kvarteto – zleva F. Kudláček, J. Kuchař, J. Křenek, J. Trkan, 1924. Zdroj: Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, sign. F 1 849.

52 Ibid., s. 51.

53 ŠTĚDRŇ, Bohumír. *Leoš Janáček, dokumenty, korespondence a studie*. Praha: Editio Supraphon, 1986, s. 173.

Tiskové vydání – revize Josefa Suka

Také tiskové vydání se po premiéře pohnulo vpřed. Na schůzi vydavatelské komise Hudební matice 7. listopadu 1924 bylo schváleno, aby po převzetí tiskových předloh bylo přistoupeno k tisku a zároveň, aby skladbu revidovalo České kvarteto.⁵⁴ V praxi to znamenalo, že Sedláčkův opis partitury, kterým nakladatelství disponovalo, měl přehlédnout a zrevidovat skladatel a sekundista Českého kvarteta Josef Suk. Ten skutečně celou partituru zrevidoval, upravil tempa, doplnil metronomické údaje, artikulační znaménka a legáta. Zrušil také pro Janáčka typická „sul ponticella“ ve třetí větě. Janáček patrně tyto úpravy v opise neviděl, a proto si u nakladatele vyžádal, že chce před finálním tiskem projít korekturní obtahy spolu s předlohou. Vše mu bylo zasláno 20. února 1925: „*Kancelář Hudební Matice zasílá Vám dnes korekturní obtah a zároveň rukopis partitury Vašeho smyčcového kvarteta. Vyslovil jste již při poslední návštěvě v Praze přání, abychom Vám před tiskem ještě zaslali korektury ke schválení. Doufám, že shledáte vše správným, neboť jest to ryto přesně dle partitury, vypracované dle Vašich pokynů mistrem Sukem, kterému bude rovněž předložena ještě k přehlédnutí dle jeho přání.*“⁵⁵ Janáček hned další den poslal korekturu zpět. Je jistě namístě otázka, jak vypadaly Janáčkovy pokyny pro Josefa Suka, zda vůbec nějaké byly uděleny a do jaké míry Janáček Sukovy úpravy uvážil za tak krátký čas, který korektuře věnoval. A byly to úpravy reflektující první nastudování Českého kvarteta nebo jich bylo víc? Patrně ano, jelikož často neodpovídají zápisům interpretů v partech. Janáček však byl Sukovi za mnohé vděčný, měl jej upřímně rád a nadto si velmi vážil interpretačního umění Českého kvarteta. To byl jistě důvod, proč všechny jeho úpravy akceptoval, ačkoliv některé změny představovaly oslabení některých osobitých janáčkovských řešení. Navíc v případě Moravského kvarteta nechal skladbu hrát v původním znění, bez Sukových úprav, a interpretaci si pochvaloval. Hudební matice čekala s tiskem, až se České kvarteto vrátí z turné po Německu, aby mohl Josef Suk přehlédnout korekturní obtah. K tomu došlo na počátku března 1925 a partitura mohla jít do tisku v pražské Průmyslové tiskárně. Pro provozování kvartetu však musely být vytištěny především hlasy. K tomu mohlo dojít až po posledním koncertu Českého kvarteta s uvedením této Janáčkovy skladby, který se konal 13. prosince. Poté mohli kvartetisté odevzdat nakladatelství své rukopisné party, které sloužily jako tisková předloha. Do nich pak musel redaktor Jindřich Máslo přenést z rukopisné partitury Sukovy úpravy a doplňky, a proto došlo k rytí hlasů o něco později než k rytí partitury. Korektury partů měly v tiskových obtazích provést hráči Českého kvarteta.⁵⁶ Zda se tak nakonec stalo, není známo, ale rozhodně Janáček už korekturu partů nedělal. Nastalo období čekání a Janáček byl velmi neklidný, jelikož nominoval svůj kvartet na výroční cenu hudebního odboru Československé akademie věd, ještě s operou *Příhody lišky Bystroušky* a dechovým sextetem *Mládí*, a partituru musel dodat v tištěné podobě do konce dubna. Partitura i party vyšly koncem dubna 1925, termín podání se podařilo dodržet a Janáček nakonec cenu za tato díla získal.

54 LA PNP, Zápis vydavatelské komise Hudební matice Umělecké besedy ze 7. 11. 1924, fond Umělecká beseda, karton B 31.

55 JA MZM, Dopis Václava Mikoty Leoši Janáčkově z 20. 2. 1925, sign. D 1200.

56 Ibid.

První zahraniční úspěch

Krátce po premiéře *Kvartetu na podnět L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“*, 7. listopadu 1924, se sešla československá komise Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu (ISCM), aby vyřešila nominace skladeb na festivaly ISCM v následujícím roce. Byly naplánovány dva, jeden v Praze, zaměřený na operu a orchestrální koncerty, a druhý v Benátkách, který měl být věnován komorní hudbě. A právě na druhý z nich komise zvažovala zařadit také Janáčkův kvartet.⁵⁷ Mezitím však byl v Praze se značným ohlasem uveden také Janáčkův dechový sextet *Mládí* a porota byla toho názoru, že tato skladba bude vhodnějším kandidátem pro benátský festival. Janáček ale požadoval uvedení kvartetu⁵⁸ a porota mu nakonec vyšla vstříc. Nelehkého úkolu se mělo ujmout uznávané Zikovo kvarteto. Janáček s ním chtěl ještě před festivalovým vystoupením přehrávku,⁵⁹ ale k té nedošlo. V pořadí třetí festival Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu (ISCM) se konal v Benátkách od 3. do 8. září 1925 za účasti mnoha hudebních osobností z celého světa, např. Igora Stravinského – a také Leoše Janáčka, skladatele o dvě generace staršího než většina účastníků. *Kvartet z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“* zazněl na koncertě ve Teatro La Fenice druhý festivalový den a měl obrovský úspěch.⁶⁰ Krátce poté zazněl např. v Záhřebu, Berlíně, Frankfurtu či Londýně.

Skladba, která myšlenkově souvisí s operou *Káta Kabanová* (ale také se zamýšlenou operou *Anna Karenina*), reflektuje téma nešťastného manželství, osamělosti ženy, její touhy po lásce, nevěry a jejích následků. Je ukázkou Janáčkovy mistrovství a schopnosti tyto postoje a emoce hudebně vyjádřit a přenést je do výrazně dramatické podoby. To je také důvod, proč patří Janáčkův *Kvartet z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“* k nejsilnějším komorním dílům 20. století.

Problematika interpretační tradice

Pro edici bylo zásadní určit předtiskové zásahy Josefa Suka, tak aby byla zřejmá poslední Janáčková korigovaná verze. Důvod byl ten, že ač Janáček souhlasil s úpravami a doplňky Josefa Suka, stále častěji se poukazovalo na to, že tyto změny zcela neodpovídají Janáčkovu kompozičnímu přístupu a naturelu. Bylo to dáno především osobností Josefa Suka, významného a za Janáčkovu života také uznávanějšího skladatele, jehož skladatelský jazyk byl naprosto odlišný od toho Janáčkovy (o možných důvodech přijetí – viz Předmluva). Byl zde však také problém interpretace. Již od samého počátku zde totiž vedle sebe žily dvě interpretační linie, které se příliš nepřekrývaly. Linie vycházející z tiskového vydání z roku 1925, revidované právě Sukem a které vycházelo patrně z interpretace Českého

57 LA PNP, Protokol ze schůze československé poroty Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu z 7. 11. 1924, celek 100, karton 146.

58 LA PNP, Protokol ze schůze československé poroty Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu z 27. 11. 1924, celek 100, karton 146.

59 JA MZM, Kopie dopisu Leoše Janáčka Václavu Mikotovi z 18. 7. 1927, sign. D 1633.

60 HIPPMANN, Silvestr. Benátský festival. *Listy Hudební matice*, roč. V, č. 1, 15. 10. 1925, s. 18.

kvarteta a interpretace, která byla postavena na rukopisných pramenech bez Sukových úprav, kterou přinášelo Moravské kvarteto, které navíc s Janáčkem během brněnských zkoušek nastudování konzultovalo. Této složité problematice historie interpretace tohoto Janáčkovra kvartetu se celoživotně intenzivně věnoval violista Smetanova kvarteta Milan Škampa. Problematika je o to složitější, že se nám nedochovalo mnoho pramenů, které by dávaly hlubší vřled do těchto dvou přístupů k interpretaci i z důvodu, že ani jedno z těchto předních těles nezanechalo nahrávku Janáčkovra kvartetu (České kvarteto ukončilo činnost v roce 1933 a Moravské kvarteto v roce 1955). Samotný přístup, vedle zčásti odlišného provozovacího materiálu, které tato tělesa používala, to byla jejich samotná interpretační podstata. České kvarteto, které vzniklo v roce 1892 se specializovalo především na tvorbu 19. století, pracovalo výrazně s barvou, jistou měkkostí, vypracovaností frází atp. Proti tomu Moravské kvarteto, které vzniklo v roce 1923, bylo těleso, které se zaměřovalo z velké části na hudbu století dvacátého, na hudební novinky. Pracovalo s jinou zvukovostí, nebálo se expresivních poloh, velkých kontrastů i roztodivných hráčských technik – bylo patrně interpretačně otevřenější. Není divu, že obě interpretace byli zřejmě výrazněji odlišné. Interpretace Českého kvarteta odpovídá v hrubých rysech tištěnému vydání, ale interpretace Moravského kvarteta je čitelná jen okrajově z několika dochovaných pramenů: torza rukopisného partu z něhož hrál primárius kvarteta František Kudláček a part cellisty Josefa Křenka. Počátkem sedmdesátých let (tedy téměř po padesáti letech, od chvíle, kdy Moravské kvarteto s Janáčkem kvartet nastudovalo) oslovil Milan Škampa žijící členy tělesa s dotazy vztahující se též k jejich interpretaci Janáčka. Byli to violoncellista Josef Křenek, sekundista Josef Jedlička (člen od roku 1925). Z těchto pramenů a vzpomínek je patrné, že Moravské kvarteto nepřevzalo většinu Sukových úprav (tempových, artikulačních, dynamických atd.). Hráli tak např. Sukem zrušené sul pontic. ve třetí větě, či nereflektovalo rozepsání složitých dvojhmatů sekundu v téže větě. Pochopitelně kvartetisté nehráli Con motto v první větě v Janáčkem udaném metronomickém tempu $\text{♩}=69$, jelikož jde o údaj patrně Janáčkem posunutý o jednu hodnotu a hráli jej $\text{♩}=69$ (podobný případ také ve čtvrté větě $\text{♩}=138$ (namísto $\text{♩}=69$). Naopak na počátku první věty Moravské kvarteto hrálo bez Janáčkem předepsaných sordin. Zajímavá je také vzpomínka, že Janáček si před koncertem v Kopřivnici 10. července 1926 přál, aby celý kvartet byl zakončen nikoliv v pp, ale ff.

Existuje ještě jedna vzpomínka, violisty Zikova kvarteta Václava Černého, který tvrdí, že Janáček byl velmi spokojen s postupným nárůstem temp v opakujících se tempech Adagio – Con motto v první větě.

Principy edice a některé obecné problémy zápisu

Edice se principiálně vrací ke zrevidované verzi Janáčka, s tím, že Sukovy podstatnější změny a doplňky, především tempové, jsou zaznamenány vždy v poznámce pod notovým textem.

Tempa jsou tak ponechána až na výjimky původní, kdy Sukova alternativa je uvedena v poznámce. Některé jeho doplnění temp, stejně jako metronomických údajů, pokud

mají jednoznačnou logiku, jsou ponechány v partituře, ale jsou vždy komentovány v poznámkách.

Jsou také výjimečně ponechány Sukem zavedená artikulační znaménka, dynamika, či legatové obloučky, pokud opět mají jednoznačnou logiku. V případě obloučků, které tvoří u Janáčka obecně choulostivý ediční problém, jelikož je užívá velmi nedůsledně a není vždy patrné, zda mu jde o legato či frázi, často také obloučky nejsou stejně ukončené či dokončené (opomenutí na nové stránce autografu či opisu), byl přístup v edici následující. Sukem zrušené fráze byly ponechány, a některé Sukem nahrazené legatové obloučky byly v některých případech ponechány také. Všechny tyto změny jsou reflektovány v ediční zprávě.

Velmi nedbale jsou u Janáčka řešeny \langle a \rangle , Janáček je již v autotrofních zněních píše jen skutečně přibližně a tato nedůslednost se přenáší a narůstá každým opisem. To je patrné především v analogických situacích. Proto jsou tato místa v edici sjednocena a nejsou tyto nuance v ediční zprávě popisovány.

Nebylo naopak akcentováno Sukovo zrušení sul pontic. či rozpis dvojhmatů mezi sekund a prim ve třetí větě.

Pramenný základ edice

Na počátku této edice panovala jistá pramenná nedostatečnost. V Janáčkově archivu Moravského zemského muzea se vedle skic a autografu dochoval Sedláčkův opis partu Vc., velmi nekvalitní černobílá fotokopie Sedláčkova opisu partitury, která sloužila jako tisková předloha a stejně nekvalitní černobílá fotokopie rukopisných partů, které sloužily ke stejnému účelu. Kopie však byly natolik nekvalitní, že neumožňovaly s jistotou rozpoznat zásahy Josefa Suka a redaktora Jindřicha Másla. Během přípravy edice se však podařilo nalézt několik kompletních originálů pramenů či alespoň jejich torz, které umožnily mimo jiné určit vrstvy změn v nedohledaných originálů od nichž máme k dispozici pouze kopie. Tím se bezpečně podařila určit vrstva doplňků a změn provedených Josefem Sukem před tiskem.

Velkou záhadou je, proč Leoš Janáček zaslal Českému kvartetu party kombinované dvěma opisy; Janáčkem revidovaný první opis Václava Sedláčka (VI. II, Va.) a druhý opis Jaroslava Kulhánka, který již reflektuje Janáčkovy změny provedené v při revizi (VI. I, Vc.). Tyto party pak byly užity jako tisková předloha.

Základní okruh pramenů, z něhož vychází edice, tak tvoří první Janáčkem zrevidovaný Sedláčkův opis partitury (C1_s) se zaznamenanými změnami Josefa Suka, který byl tiskovou předlohou k rytí desek partitury, dále pak dochované rukopisy partů, či jejich torz; první kopisty Václava Sedláčka (C1_p) a druhý Jaroslava Kulhánka (C2_p), ze kterých hrálo Moravské kvarteto, České kvarteto a které byly z části užity jako tisková předloha k rytí desek hlasů. Dále to byl druhý opis partitury Jaroslava Kulhánka (C2_s), který se podařilo dohledat v xerokopii a popisu. Tyto prameny byly dále porovnány s první tištěnou partiturou (F) a prvními tisky hlasů (F_p). V případě že došlo ke špatnému čtení či opomenutí v Sedláčkově opise, je ve zprávě také zohledněn autograf skladby (A).

Tisková zpráva tak zohledňuje rozdíly v pramenech, a především doplňky a změny provedené Josefem Sukem, které byly ve vysoké míře také akceptovány v prvním tištěném vydání (F, F_p). Pro zjednodušení je obecně užito v případě doplňků a změn pouze Josef Suk, ač byly do partů přeneseny redaktorem Jindřichem Máslem. Ten je zmíněn pouze tehdy, když redakční úprava je v rozporu s Josefem Sukem.

Doplňky editora jsou uvedeny v závorce a jsou povětšinou zavedeny z analogií či k ujasnění situace a vychází z interpretační tradice.

Za dohledání pramenů nakladatelství a editor děkuje Jarmile Škampové, bez jejíž pomoci by edice nemohla být v úplnosti vypracována.

Sources

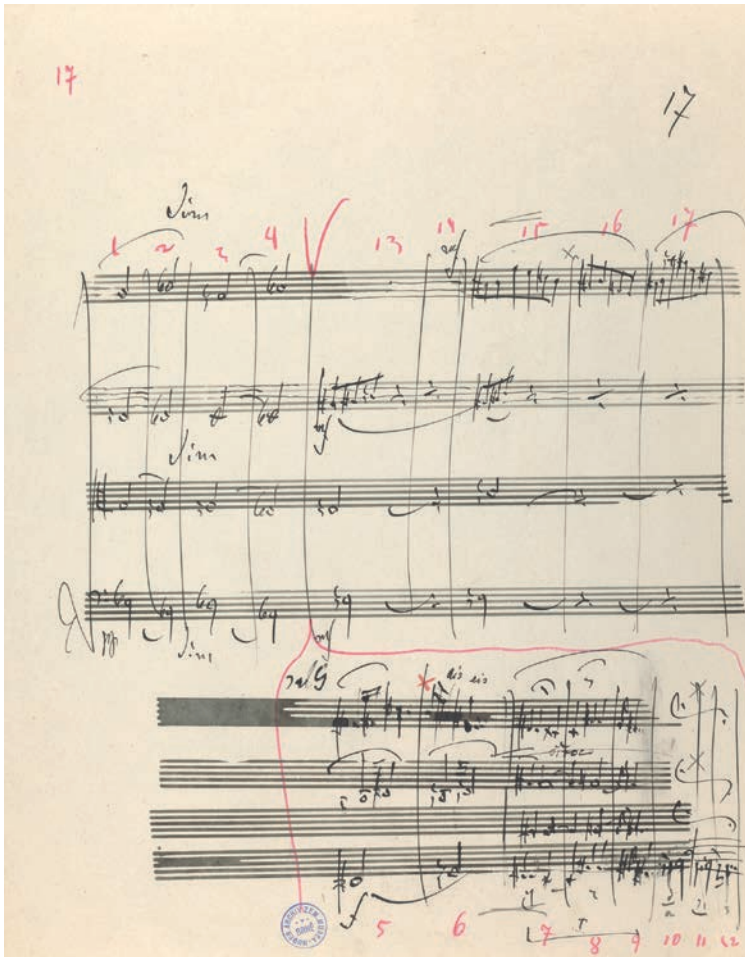
SK Soubor skic, Archiv Leoše Janáčka, Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea (dále JA MZM), sign. A 49 312. 12 listů podlouhlého formátu, psané černým dokumentním inkoustem na papíře ručně linkovaném běžném kancelářském papíru, nedatováno. Skici předala vdova po malíři Františku Ondruškovi s informací, že jde patrně o Janáčkovy zápisky, které skladatel vypracoval během portrétního sezení na Hukvaldech v roce 1926. Vzhledem k tematické blízkosti jde však o skici vztahující se ke *Kvartetu z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“*.

Skici, JA MZM, sign. A 52.718. Jeden list formátu na výšku, psaný černým inkoustovým perem na ručně linkovaném běžném papíře, nedatováno.

Skici, JA MZM, sign. A 7443. Jeden list podlouhlého formátu, psaný černým inkoustovým perem na obou stranách ručně linkovaného běžného papíru (zálepkový dopis), nedatováno.

A Autograf, JA MZM, sign. A 7743. 111 listů, formátu na výšku, psaných černým dokumentním inkoustem ručně linkovaný běžný kancelářský papír, datace na titulní stránce 30. 10. 1923, zrušené stránce 32 IV. věty 28. 10. 1923 a na posledním listě 7. 11. 1923. První list notového zápisu byl ukraden a je nahrazen kopií. Jednotlivé části autografu jsou skladatelem stránkovány (někdy s propojením stránek či podstránkováním 2a, 2b atp.): I.: 1–21, II.: 1–36, III.: 1–19, IV.: 1–39. Mnoho listů obsahuje na rubní stránce předcházející verzi, která je škrtnutá červenou pastelkou. Některé doplňky, škrty i studijní čísla jsou provedeny červenou pastelkou. Titulní list nese text: *Věnováno „Českému kvartetu“ / Kvartet / Z podnětu L. N. Tolstého / „Kreutzerovy sonáty“ / Složil / Leoš Janáček / (30. X. 1923)*.

CI_f Autorizovaný opis Václava Sedláčka, Hudební archiv České filharmonie v Praze, fond Smetanovo kvarteto. 21 listů, notového papíru formátu na výšku, je psán černým dokumentním inkoustem, datace 30. 10. 1923 a 7. 11. 1923 je opsána z autografu a neznamená dataci opisu (datace opisu je zřejmě říjen až listopad 1923). Opis je stránkován [1]–42. Opis obsahuje Janáčkovy opravy a doplňky černým inkoustem,

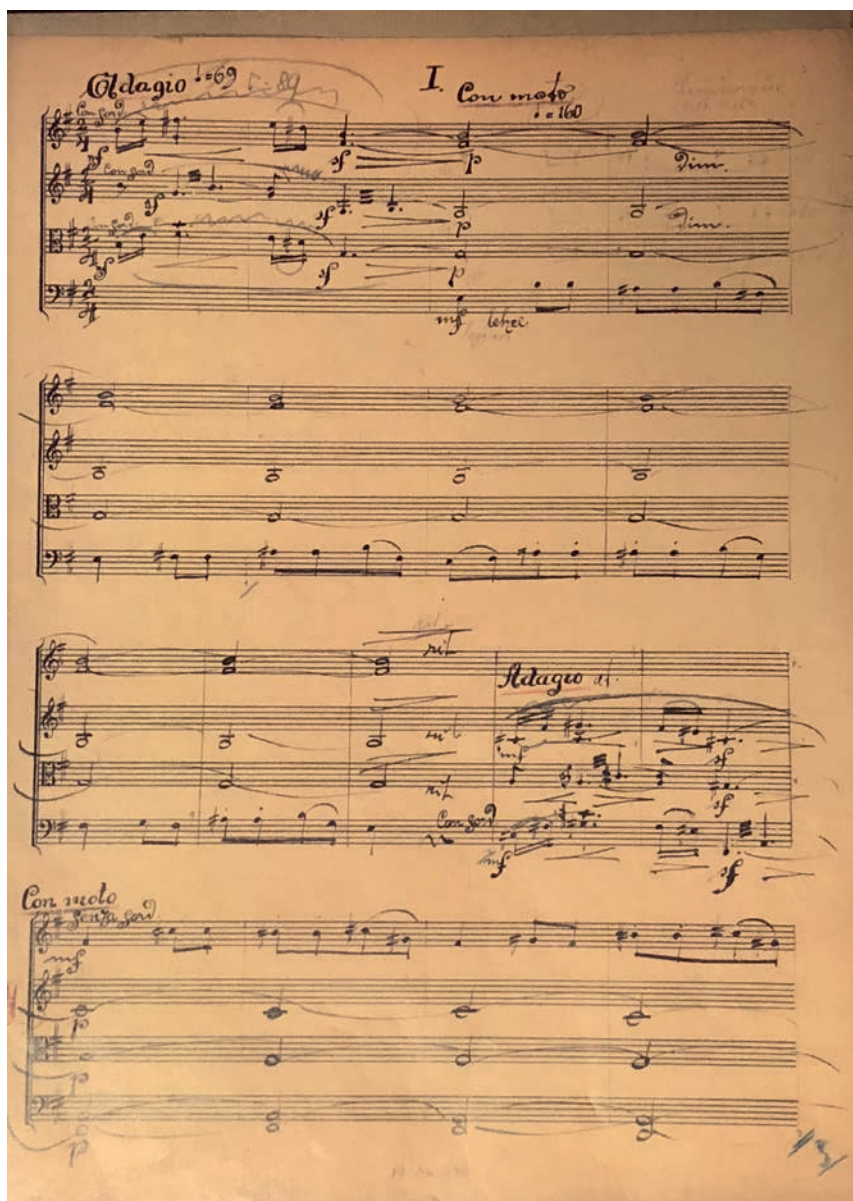

Obr. 3 Pramen A. Zdroj: JA MZM, sign. A 7743.

doplňky, doplňky a škrty tužkou od Josefa Suka, poznámky redaktora prvního vydání Jindřicha Másla tužkou. Vedle toho jsou některé redakční zásahy provedené modrou pastelkou. Rukopis obsahuje také záznamy dvěma odstíny červené pastelky (Václavem Sedláčkem studijní čísla, a druhý odstín jsou zásahy redaktora). Titulní list nese text: Věnováno „Českému kvartetu“ / Kvartet / Z podnětu L. N. Tolstého / „Kreutzerovy sonáty“ / Složil / Leoš Janáček / (30. X. 1923). Původně byl opis vyvázán v černé plátěné vazbě, která je dnes je nezvěstná. Opis sloužil jako tisková předloha.

C1_p Autorizované rukopisné party Václava Sedláčka, jsou v originále dochovány torzovitě a ve fotokopiích.

Torzo partu VI. 1 je uložené v Hudebním archivu České filharmonie v Praze, fond

Obr. 4 Pramen C1_r, Zdroj: Hudební archiv České filharmonie v Praze, fond Smetanovo kvarteto.

Smetanovo kvarteto. 3 listy notového papíru formátu na výšku, jsou psány černým dokumentním inkoustem, nedat. (datace je zřejmě listopad až prosinec 1923). Torzo opisu je stránkováno [1]–6. Part obsahuje opravy a doplňky Leoše Janáčka černým inkoustem, doplňky a změny tužkou a červenou pastelkou jsou psány houslistou

Moravského kvarteta Františkem Kudláčkem. Part sloužil jako provozovací materiál Moravského kvarteta.

Torzo partu VI. 2 je uložené v Hudebním archivu České filharmonie v Praze, fond Smetanovo kvarteto. 2 listy notového papíru formátu na výšku, jsou psány černým dokumentním inkoustem, nedat. (datace je zřejmě listopad až prosinec 1923). Torzo opisu je stránkováno 8–11. Part obsahuje opravy a doplňky Leoše Janáčka černým inkoustem, doplňky a změny tužkou sekundistou Českého kvarteta Josefa Suka, dále pak opravy a doplňky červeným inkoustem redaktorem vydání Jindřichem Máslem, které reflektují zásahy do Sedláčkova opisu partitury C1₅ provedené Josefem Sukem. Part zprvu sloužil jako provozovací materiál Českého kvarteta, následně jako tisková předloha.

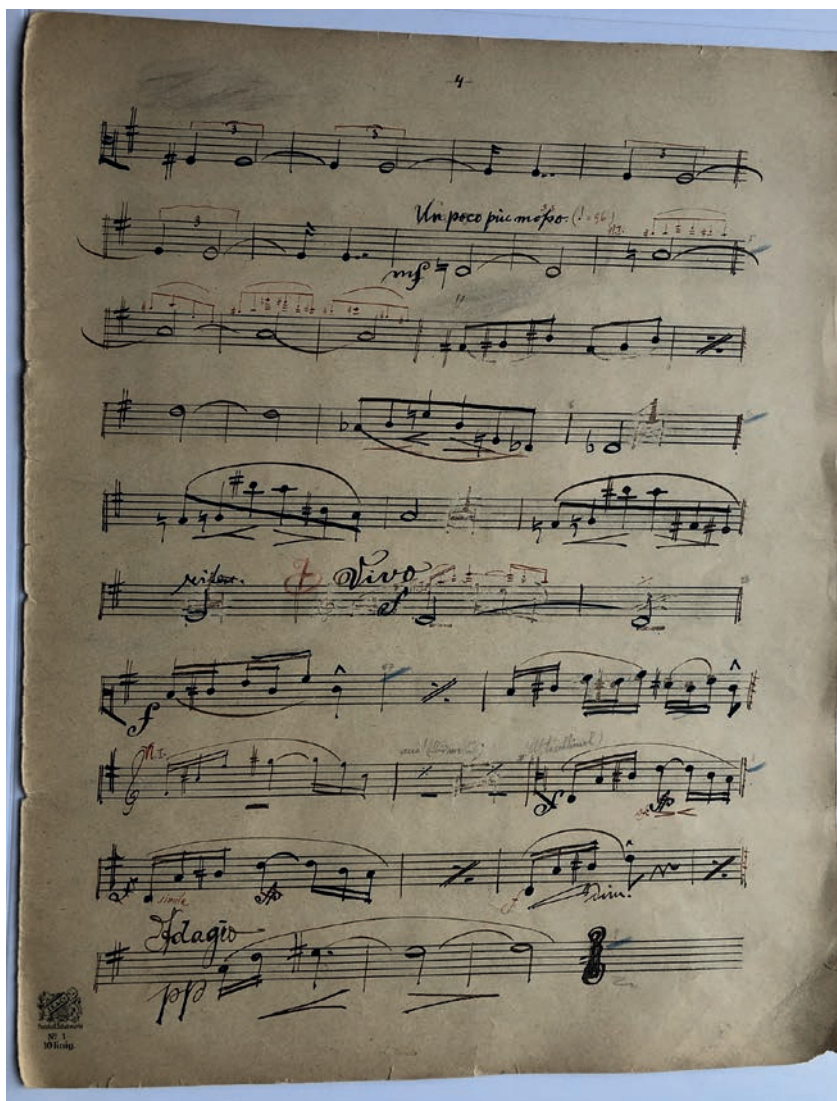
Part Va. je uloženy v JA MZM, př. číslo 6/2023. 10 listů notového papíru formátu na výšku, je psáno černým dokumentním inkoustem, nedat. (datace je zřejmě listopad až prosinec 1923). Opis je stránkováno: titulní list + 1–18. Part obsahuje opravy a doplňky Leoše Janáčka černým inkoustem, výjimečné poznámky violisty Českého kvarteta Jiřího Herolda, dále pak opravy a doplňky tužkou a červeným inkoustem redaktorem vydání Jindřichem Máslem, které reflektují zásahy do Sedláčkova opisu partitury C1₅ provedené Josefem Sukem. Part zprvu sloužil jako provozovací materiál Českého kvarteta, následně jako tisková předloha.

Part Vc. je uloženy v JA MZM, sign. A 52.719. 8 listů notového papíru formátu na výšku, je psáno černým dokumentním inkoustem, nedat. (datace je zřejmě listopad až prosinec 1923). Opis je stránkováno: titulní list + 2–18. Part obsahuje opravy a doplňky Leoše Janáčka černým inkoustem, poznámky violoncellisty Moravského kvarteta Josefa Křenka. Part sloužil v prvních zkouškách jako provozovací materiál Moravského kvarteta, následně byl nahrazen opisem novým. Opis obsahuje na titulním listu razítko Moravské kvarteto.

Fotokopie partů VI. 2, Va. jsou uloženy v JA MZM, sign. A 52.970. Part VI. 2: 18 jednostranných listů číslovaných titulní stránka + 1–17. Part. Va.: titulní list + 1–18.

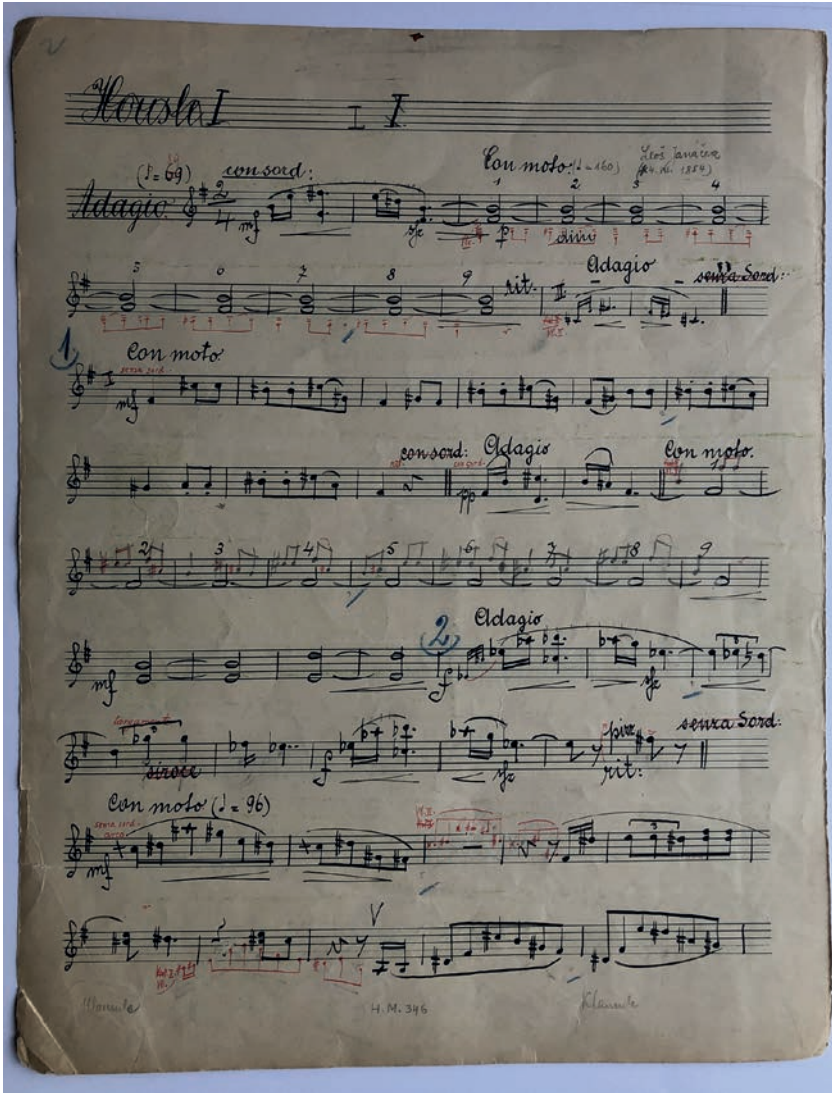
C2_f Kopie a detailní popis opisu partitury vypracované Jaroslavem Kulhánkem, JA MZM, př. číslo 7/2023. 7 listů oboustranné xerokopie 1. věty, originál je psán na notovém papíru formátu na výšku černým inkoustem. Srovnání s originálem je zapsán červeným perem v tiskovém vydání partitury z roku 1945, dat. opisu 26. 9. 1924. Opis pořízený ze Sedláčkova opisu zohledňuje Janáčkovu revizi partitury. Vedle Kulhánkova rukopisu není do tohoto opisu zasahováno. Srovnání celého rukopisu v tištěném vydání je provedeno Milanem Škampou. Titulní list nese text: Věnováno „Českému kvartetu“ / Kvartet / Z podnětu L. N. Tolstého / „Kreutzerovy sonáty“ / Složil / Leoš Janáček / (30. X. 1923). Titulní list nese razítko Moravské kvarteto. Opis zřejmě Janáček nechal k dispozici Moravskému kvartetu. Originál, který byl uložen v soukromé sbírce nebyl dohledán.

C2_p Rukopisné party Václava Sedláčka, jsou v originále dochovány torzovitě a ve fotokopiích.

Obr. 5 Pramen C1_p, Zdroj: Hudební archiv České filharmonie v Praze, fond Smetanovo kvarteto.

Torzo partu VI. 1 je uložené v JA MZM, př. číslo 6/2023. 6 listů notového papíru formátu na výšku, je psáno černým dokumentním inkoustem, nedat. (datace opisu je zřejmě počátek ledna 1924). Torzo opisu je stránkováno 1–8 a 11–13. Part obsahuje opravy a doplňky primária Českého kvarteta Josefa Hoffmanna tužkou, dále pak opravy a doplňky červeným inkoustem a tužku redaktorem vydání Jindřichem Máslem, které reflektují zásahy do Sedláčkova opisu partitury C1_p provedené Josefem Sukem. Stránkování a studijní čísla jsou doplněna modrou pastelkou. Part byl

Obr. 6 Pramen C2, Zdroj: JA MZM, př. číslo 6/2023.

pořízen ze Sedláčkova prvopisu a reflektuje již Janáčkovu revizi. Part zprvu sloužil jako provozovací materiál Českého kvarteta, následně jako tisková předloha.

Fotokopie partů VI. 1, Vc. jsou uloženy v JA MZM sign. A 52.970. Part VI. 1: 13 jednostranných listů číslovaných 1–13. Part Vc.: 12 jednostranných listů bez zřejmého stránkování. I z nekvalitní kopie je zřejmé, jsou zde přítomny opravy a doplňky červeným inkoustem a tužku redaktorem vydání Jindřichem Máslem, které reflektují zásahy do Sedláčkova opisu partitury C1, provedené Josefem Sukem. Také part Vc. byl pořízen ze Sedláčkova prvopisu a reflektuje již Janáčkovu revizi. Part zprvu

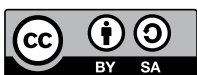
sloužil jako provozovací materiál Českého kvarteta, následně jako tisková předloha. Z dochovaných pramenů není zřejmé, zda byly Jaroslavem Kulhánkem také pořízeny party Vl. 2 a Va., patrně však nikoliv.

- C_{3p} Rukopisný opis partu Vc. patrně provedený violoncellistou Moravského kvarteta Josefem Křenkem, JA MZM, sign. A 52.719. 5 listů notového papíru formátu na výšku je psáno černým inkoustem, nedat. Part obsahuje hráčské poznámky Josefa Křenka tužkou. Opis byl pořízen patrně ze Sedláčkova partu a sloužil jako provozovací materiál Moravského kvarteta. Nese razítko Moravské kvarteto. Součástí opisu jsou Křenkovy záznamy z 27 koncertů z období 9. 11. 1924 – 12. 12. 1940. Není zjištěno, z jakých opisů partů Vl. 2, Va. hráli členové Moravského kvarteta před tiskovým vydáním; zda šlo o jejich vlastní nedochované opisy, či opisy Kulhánkovy, které dnes také nemáme k dispozici.
- F První tištěné vydání partitury Hudební maticí Umělecké besedy v Praze (nakladatelské číslo 340), vydáno v dubnu 1925. Hudební text 3–43. Titulní list: LEOŠ JANÁČEK / KVARTETO / pro dvoje housle, violu a violoncello / (Z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonaty“) / STREICHQUARTETT STRINGQUARTET / QUATTUOR A CORDES / Inspiré par „La Sonate à Kreutzer“ de L. N. Tolstoï / PARTITURA / PRAHA 1925 / HUDEBNÍ MATICE UMĚLECKÉ BESEDY / Paris: Max Eschig & Cie. – London: J. & W. Chester LTD. / Leipzig: BREITKOPF & HÄRTEL / (340).
- F_p První tištěné vydání partů Hudební maticí Umělecké besedy v Praze (nakladatelské číslo 346), vydáno v dubnu 1925. Hudební text; Vl. 1: 1–8; Vl. 2: 1–10; Va.: 1–8; Vc.: 1–7. Titulní list obálky: LEOŠ JANÁČEK / KVARTETO / pro dvoje housle, violu a violoncello / Z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonaty“ / STREICHQUARTETT STRING QUARTET / QUATTUOR A CORDES / Inspiré par „La Sonate à Kreutzer“ de L. N. Tolstoï / PRAHA 1925 / HUDEBNÍ MATICE UMĚLECKÉ BESEDY / LONDON: J. & W. CHESTER LTD. – PARIS: MAX ESCHIG & CIE. / LEIPZIG: BREITKOPF & HÄRTEL / (346).

Bibliography

- BEK, Josef. Neznámý fragment Janáčkovy kvarteta. *Slezský sborník*, 1960, roč. LVIII, č. 3, s. 374–378.
- BROD, Max. *Leoš Janáček. Život a dílo*. Praha: Hudební matice umělecké besedy, 1924.
- ČERNÝ, Leoš. *Vývoj interpretace smyčcových kvartetů Leoše Janáčka*. Disertační práce. Janáčkova akademie múzických umění, 2022.
- KVĚT, Jan Miroslav (ed.). *Josef Suk. Život a dílo. Studie a vzpomínky*. Praha: Hudební matice Umělecké Besedy, 1935.
- KVĚT, Jan Miroslav. *Živá slova Josefa Suka*. Praha: Topičova edice, 1946.
- LÁNA, Oldřich. *Leoš Janáček a Umělecká beseda (1920–1928). Druhá fáze spolupráce*. Disertační práce. Masarykova univerzita, 2017.

- MIKOTA, Václav. Leoš Janáček a Hudební matice. In *Sedmdesát let umělecké besedy 1863–1933*. František Skácelík (ed.). Praha: Hudební matice, 1933, s. 190–194.
- PŘIBÁŇOVÁ, Svatava (ed.). *Hádanka života: dopisy Leoše Janáčka Kamile Stösslové*. Brno: Opus musicum, 1990.
- PŘIBÁŇOVÁ, Svatava (ed.). *Leoš Janáček. Thema con variazioni. Korespondence s manželkou Zdeňkou a dcerou Olgou*. Praha: Editio Bärenreiter, 2007.
- RACEK, Jan – REKTORYS, Artuš (eds.). *Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*. Janáčkův archiv V. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.
- SIMEONE, Nigel – TYRRELL, John – NĚMCOVÁ, Alena. *Janáček's works*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- ŠKAMPA, Milan. Úvod. In *Leoš Janáček. I. Smyčcový kvartet (z podnětu L. N. Tolstého Kreutzerovy sonáty)*. Editio Supraphon, 1982, s. III–VII.
- ŠTĚDRŇ, Bohumír. *Leoš Janáček, dokumenty, korespondence a studie*. Praha: Editio Supraphon, 1986.
- ŠTĚDRŇ, Miloš. O vzniku díla. In *Leoš Janáček. Smyčcový kvartet č. 1 z podnětu L. N. Tolstého „Kreutzerovy sonáty“*. Souborné kritické vydání, řada E / svazek 3. Praha: Editio Bärenreiter, 2000, s. IX–X.
- TYRRELL, John. *Janáček, Years of a Life. Volume II (1914–1928). The Lonely Blackbird*. London: Faber and Faber, 2007.
- VRATISLAVSKÝ, Jan. *Moravské kvarteto*. Praha: Knihnice hudebních rozhledů, 1961.
- VRBA, Přemysl. Janáčková ruská knihovna. *Slezský sborník*, 1962, roč. LX, str. 246–247.
- WINGFIELD, Paul. Janáček's "Lost" Kreutzerova sonáta. *Journal of the Royal Musical Association*, 1987, roč. CXII, č. 2, s. 229–256.
- ZAHRÁDKA, Jiří (ed.) a kol. *Korespondence Leoše Janáčka* [online]. [cit. 2024-03-28]. Dostupné z: <<https://korespondencejanacek.musicologica.cz>>.

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

